

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.23, maj 2024

Indledningen er redigeret af Krista Stinne Greve Rasmussen og Jens Lei Wendel-Hansen

Tilsyn ved Kirsten Vad

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2026

Indledning til “N. M. Spandet”

ved Niels Riisager

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Grundtvig og N.M. Spandet
- 3 Grundtvigs tale
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning

Grundtvigs tekst “N. M. Spandet” var den trykte version af en tale, Grundtvig havde holdt i anledning af jurist, dommer og politiker N.M. Spandets begravelse den 15. november 1858. Spandet, som var gået bort den 9. november, blev begravet fra Trinitatis Kirke i København og stedt til hvile på Assistens Kirkegård. Talen blev bragt i *Dansk Kirketidende* den 28. november.

Spandet var en agtet skikkelse i datidens offentlige liv. I en notits på dagen for hans død hyldede avisen *Fædrelandet* ham som en “udmærke[t] Lovkyndig[...] og i alle Retninger ægte frisinde[t] Medborger, høit anset som Faa og almindelig afholdt som Færre” (1858, 9. november, s. 1083). Ifølge samme avis samlede begravelsen da også en “talrig Skare af Medborgere af alle Classer”, deriblandt “næsten alle Medlemmer af de kjøbenhavnske Domstole og mange af Rigsdagens”. Grundtvig talte ved ceremonien i kirken umiddelbart efter den officielle prædiken, hvorpå “Embedsmændene i Hof- og Stadsrettens Comptoirer bar Kisten ud af Kirken” (*Fædrelandet* 1858, 15. november, s. 1103).

2 Grundtvig og N.M. Spandet

At Grundtvig talte ved begravelsen, skyldtes først og fremmest, at han var Spandets ven gennem mange år. Spandet havde været en gennemgående støtte for Grundtvig, ikke mindst i perioden fra 1811 til begyndelsen af 1830'erne. Som dommer ved Hof- og Stadsretten i København udtalte han i 1826 offentligt dissens, da Grundtvig blev dømt for injurier efter sin kritik af H.N. Clausen i skriftet *Kirkens Gienmæle* (Spandet 1859, s. 172 f.). I 1831 var han underskriver på en ansøgning om at danne en frimenighed med Grundtvig som præst (*Budstikken* 1858, 1. december, s. 721-723). Støtten fra Spandet synes desuden at have været ved ud over de tidlige år. Således var han blandt initiativtagerne til en indsamling til fordel for oprettelsen af en folkelig højskole nær Næstved i anledning af Grundtvigs 70-års fødselsdag i 1853 (*Dannebrog* 1853, 30. september, sp. [1-7]; teksten er udgivet i *Grundtvigs Værker* og kan findes [her](#)).

Både som jurist og senere politiker blev Spandet kendt for at være ganske vidtgående i sit arbejde for sikringen af den borgerlige frihed. Som dommer gjorde han ved flere lejligheder en indsats for at mildne vilkårene for de dømte mest muligt, bedst eksemplificeret ved hans håndtering af Orla Lehmanns fængsling i 1842. Hans hele fremfærd var angiveligt medvirkende til, at han ikke avancerede til Højesteret. Men som han selv beskrev det i en autobiografi fra 1850, var det nok for det bedste: "Da Pressesagerne bleve hyppige, var det ikke sjældent, at jeg var misfornöiet med det Udfald, de fik i Höiesteret, og det vilde da have været ubehageligt for mig at være Medlem af denne Ret" (Spandet 1859, s. 176; se desuden samme s. 173-179).

Det var imidlertid som politiker, han blev kendt i bredere kredse. Han tilhørte venstrefløjen og var i 1848 aktiv i den radikale Hippodrom-bevægelse. I Folketinget, hvor han sad fra 1849-1853, tog han kun sjældent ordet, men markerede sig alligevel flere gange, når talen faldt på frihed og rettigheder, ikke mindst for socialt underprivilegerede grupper som tyende og kvinder. Særligt bemærket gjorde han sig i forbindelse med et forslag til lov om trosfrihed, der blandt andet søgte at indføre en vidtgående rettighed til frit at indgå borgerligt ægteskab (Spandet 1859, s. 179; Barfod 1859, s. 180; *Budstikken* 1858, 1. december, s. 724-730; Hjelholt 1949, s. 159). Det er sandsynligvis Spandets arbejde som rigsdagsmand, Grundtvig sigtede til, når han i begravelsestalen beskrev, hvordan det først var med "den sidste Tids Bevægelser i vort Fæderneland", at Spandet havde været "saa godt som nødt [...] til at vise, at han var ikke en af *de Gamle*, som den ny Tid enten forskrækkede eller overraskede, men at han, med al sin Stilhed, var ikke blot en *Fremskridts* men en *Kæmpeskridts* Mand for ægte menneskelig og folkelig *Frihed og Oplysning*" (s. 818 f.).

3 Grundtvigs tale

Grundtvig tog i sin begravelsestale udgangspunkt i bibelordet "han var en *stille Fyrste*" (s. 817; fra Jeremias' Bog 51,59), et ord, der også kom til at stå på Spandets gravsten. I virkeligheden bundede vendingen i en fejløversættelse af det hebraiske udtryk for 'hofmester' eller 'kvartermester' og findes derfor heller ikke i nyere bibeloversættelser. Ikke desto mindre var man i samtiden enige om, at vendingen var velvalgt til at beskrive Spandets person, hans liv og virke (*Fædrelandet* 1858, 15. november, s. 1103; *Budstikken* 1858, 1. december, s. 721).

Grundtvig brugte udtrykket som karakteristik af en mand, der på overfladen ikke gjorde meget væsen af sig, men som dog på samme tid var en “aandelig *Fyrste*”, højtbevaget, med en utrættelig flid og en sjælden sjælsstyrke (s. 818). I kombinationen af biografisk skitse og hyldest holdt Grundtvig sig umiddelbart inden for rammerne af begravelsestalen som historisk genre (Mai 2010, bind 1, s. 192 f.). Helt uden brod var talen dog ikke. Mens Spandet pristest for sit rige indre liv, beklagede Grundtvig på samme tid, at Spandet grundet en næsten selvudslættende ydmyghed ikke fik indfriet sit fulde potentiale: “det er endnu et Spørgmaal, om *Spandets* offentlige Liv gjorde det mere kiendt end *miskiendt*, hvad der boede i den *stille Fyrste* [...], og hvad vi maae beklage, ikke blev langt anderledes frugtbart til den fornyede Glands” (s. 819).

Alligevel må talen siges at have haft en overvejende forsonende karakter. Således trøstede Grundtvig sig ved, at “den *store Herre*, [...] som veed hvad der er i Mennesket, og for hvem en sagtmødige og stille Aands uforkrænkelige Væsen er saare dyrebart, Han har nu sagt til sin ydmyge Giæst: Ven! sid højere op! og derfor Fred med hans Støv!” (s. 819). At talen i samtiden blev opfattet positivt, ses også i den efterfølgende modtagelse, f.eks. i *Fædrelandet*, hvor den blev beskrevet som “et smukt og varmt Levvel” (1858, 15. november, s. 1103).

4 Anvendt litteratur

- Barfod, Frederik (1859) “Efterskrift” i *Folke, et nordisk tidsskrift*, bind 1, s. 180-199. København.
- *Budstikken, et Folkeskrift til Oplysning og Opbyggelse* (1858), nr. 23, 1. december. København.
- *Dannebrog. Et Ugeblad for den Danske Forening* (1853), nr. 24, 30. september. København.
- *Fædrelandet* (1858), nr. 261, 9. november. København.
- *Fædrelandet* (1858), nr. 266, 15. november. København.
- Hjelholt, Holger (1949) “Under junigrundloven (1849-66)” i *Den Danske Rigsdag 1849-1949*, bind 1-6, bind 1: *Rigsdagens Historie 1849-1866*, s. 95-340. København.
- Mai, Anne-Marie (2010-2011) *Hvor litteraturen finder sted*, bind 1-3, bind 1 (2010): *Fra Guds tid til menneskets tid 1000-1800. Bidrag til dansk litteraturs historie*. København.
- Spandet, Niels Møller (1859) “Niels Möller Spandet, en Autobiographi” i *Folke, et nordisk tidsskrift*, bind 1, s. 169-180. København.